

OB ALENKINI 70-LETNICI

Alenko Goljevšček so narodili 7. septembra 1933, Primorka in Primorec sredi Ljubljane Slovenko. Sojenica ji je določila usodo: da bo znanstvenica, umetnica – pisateljica, profesorica, mati treh otrok in, seveda soproga Tarasa Kermaunerja. Nalogo je ne le pokorno, ampak z navdušenjem in uspehom izvršila. Ko sojenice ob njeni 70-letnici pregledujejo in ocenjujejo njeno življenje, ji pišejo v zrelostna spričevala: cum lauda, pohvalno, odlično.

Alenka je rasla sredi Rožne doline, pred vojno kraja blizu Ljubljane. Slutila je, da jo čaka nekaj velikega – veliko poslanstvo, velik napor -, a ni še vedela, kaj. Do mature se je pripravljala na tisto neznano z branjem literature, s hojo po hribih, da bi si utrjevala vzdržljivost; čutila je, da jo bo potrebovala. Brž ko pa se je vpisala na univerzo, jo je previdnost napotila v pravo smer, to je po poti, ki jo hodi, nič manj odločna kot nekoč, še danes. Pod naličjem naključja ji je pripravila srečanje z njenim bodočim možem, bilo je na delovni akciji v blaženi Rožni dolini, akcija se je končala popoldne in zvečer v gostilni Pri Katrci, kjer sta Alenka in Taras spoznala, da sta določena za skupno vprego pred plugom. Zavedala sta se, da bosta morala zaorati globoko, da bo zemlja včasih sam kamen, da se bo ralo krhalo, a da popustiti ne smeta. In nista, čeprav se je včasih voloma, v kar sta se spreminjala, zlomila noga in strgal komat.

Taras je tedaj, ko sta se spoznala, že pisal v javna kulturna občila, za isto delo je spodbudil tudi Alenko, ki je od nekdanj čutila dar za to; kot otrok je sama napolnila nekaj zvezkov s slogovno izdelanimi, čeprav še milimi zgodbicami. Življenje v tistem času – od 1952 naprej – pa v slovenski družbi ni bilo milo, par se je celo odločil, da mu bo kazal kritično zrcalo. Najprej, dokler se ni zdel oblasti nevaren, ga je trpela, nato pa, kot je običaj, začela udelavati z različnimi instrumenti, od leskove šibe do zapora. A ker sta na poroki obljubila, da bosta težave življenja prenesla skupno in zagrizeno čvrsta, sta tepež vzela kot vajo, njuna koža je posta(ja)la usnje, celo podplat, usoda ju je vzgajala, danes sta ji za trdi prijem

hvaležna. Konec dober, vse dobro, pravijo. Konca sicer še ni, a ko bo, upajmo, da bomo mogli lepo reklo ponoviti.

Komaj dvajsetletna se je Alenka nenavadno močno uveljavila v slovenski kulturi; za politiko pa ni imela ne posluha ne daru, odbijala jo je. Objavljala je v Naših razgledih, študentskem tedniku Tribuna, reviji Beseda, dokler je ni urednik povabil celo v tedaj osrednji slovenski kulturni časopis Novi svet. Pisala je gledališke kritike, recenzije umetniških razstav, plesnih prireditev, filmov, knjig. Sprožila celo polemiko, napade nase, ker si je drznila – tedaj ni bilo tako kot danes, partija je bila brezprizivna avtoriteta, kritičnih glasov je bilo komaj kaj – podvomiti v kvaliteto etablirancev in je pohvalila obrobneže, recimo risarko Bulovčevo. Na faksu ji je šlo gladko od rok, diplomirala je s težko temo, o Spinozovi etiki. Njena profesorica Sodnikova jo je predvidela za svojo asistentko. Pred njo se je odpirala tim. svetla prihodnost. Zdelo se ji je, da je rojena pod srečno zvezdo.

Tako se je zdelo obema, tudi njenemu možu, ki je po opravljeni diplomu in odsluženju vojaškega roka dobil zavidanja vredno namestitev asistenta za sociologijo na Filofaksu, pri profesorju Zihlerlu, tedaj tudi ministru za kulturo in enemu od slovenskih partijskih šefov. Pred možem je bila velika kariera, bil je vabljen na seje Ideološke komisije Centralnega komiteja partije, začel pisati doktorat, a je odklonil vstop v partijo. Kariero je zagledal kot prodajo duše hudiču, uprlo se mu je, začel je z opozicionalno akcijo zoper profesorja in partijo-sistem. To se je dogajalo v času, ko sta se Alenka in Taras poročila, sledil je prvi otrok, hčerka Aksinja, na eni strani urejeno družinsko življenje, na drugi pa moralna dilema: ali uspeti v družbi in si zapraviti vest, ali se odločiti za pot, ki bo težka, vendar prava. Par si je dal še eno leto časa za razmislek, za pripravo odločitve. Taras je odšel za eno leto na študij sociologije v Pariz, Alenka je dobila mesto profesorice na Klasični gimnaziji v Ljubljani, tudi elitno zaposlitev, pri nji je vztrajala do – invalidske predčasne – upokojitve. Jeseni 1958 pa je sledil prelom.

Tarasa so kazensko zabrisali iz službe, zaradi suma kazenskega dejanja sovražne propagande zoper državo je bila zoper njega uvedena enoinpolletna preiskava,

javljanja na policiji, odvzem potnega lista, brezposelnost, celodnevna zasliševanja na policiji, grožnja z dolgoletnim zaporom, tudi – a krajši – zapor. Eden od namenov tega terorja je bil tudi ta: pritisniti na osumljenčevo ženo, da se možu odpove, ustvariti take razmere v družini, da bodo ženi in njenim staršem, pri katerih sta stanovala, nevzdržne. Pritisk pa je dosegel ravno nasprotno. Alenkina mati je vrnila partijsko knjižico, njen oče, ki je bil politično neopredeljen, je zeta solidarnostno scela podprl. Predsednik sveta Klasične gimnazije, sicer ugledni pisatelj, Miško Kranjec, je terjal, da se Alenka odpusti, podprl ga je znameniti stalinist Janko Liška, in imela sta nekaj argumentov, kajti Alenka je učila takšno filozofijo, ki je bila kritična do marksizma, in to v letih od 1956 naprej. Tega se dobro spominjajo njeni učenci, ki jih v desetletjih ni bilo malo in ki tvorijo današnjo slovensko elito, kasnejši ustavni sodnik Jambrek, podpredsednik Slovenske akademije znanosti Trontelj, brata Zupeta, novinarka Alenka Puharjeva, minister Rupel, poslanec Jaša Zlobec itn., zmerom znova ji to zatrjujejo.

Namesto da bi se Partiji in policiji namera posrečila, se je Alenkina družina vse bolj strnjevala, držala skupaj; spoznavala je, da nastanejo prave vezi v družini šele tedaj, če njeni člani trpijo krivice in nasilja, a reagirajo nanj primerno, Ker je učila zraven še na drugih gimnazijah, jo je skušal ravnatelj Viške (po poklicu zgodovinar) – tja se je letos vpisal njen vnuk Jonas – politično diskvalificirati, češ, da je pri pouku izjavila, da je bil Kristus zgodovinsko resnična oseba. To se je zgodilo sicer kasneje, a kaže, da pritisk na Alenko ni prenehal. Alenka se tudi tokrat ni dala. Po knjižnicah smo iskali znanstveno literaturo, ki je dokazovala, da je Kristus kot Jezus resnično živel, Alenka se je v razredu neustrašno branila. Pritisk se je razvil v – lokalno, a zato nič manj hujskaško - gonjo, tako da so se na Alenkino mater, ki je še delala na terenu, v AFŽ, spet spravili, češ, kakšno antikomunistično hčer da je vzgojila. Mati tudi tokrat ni popustila, odrekla se je vsemu delovanju v družbenih organizacijah, s hčerjo je ostala solidarna.

Alenki že 1959 – a podobna situacija se je ponovila 1965, obakrat je trajala po nekaj let – ni bilo lahko. Taras

je bil brez zaslužka, na desetine prošenj za službe je dobival zavrnitve, pomagal si je s pomožnimi posli, celo štel promet na cesti, družina je bila odvisna le od Alenkinе borne prosvetne plače. A prav tedaj, ko je bilo najhujše, še sredi policijsko-sodne preiskave, sta se odločila za spočetje še enega otroka, v grozo večine znancev, češ, da je tako ravnanje nerazumno in neodgovorno. A imela sta prav: bilo je kar najpametnejše:,dosegalo je tisto, kar je bilo odločilno: utrjevala je njuno razmerje, družino. Gmoten položaj je sicer važen, a ni odločilen. Toliko pa sta le premogla, da bi preživela še enega otroka. In sta ga, Ajdo, rojeno 1960. Enako sta se odločila še enkrat, rodil se je Aleš, 1966. Sojenice so imele prav oz. Alenka jih je pazljivo poslušala, vedela je, kaj ji sporočajo. In da so na njeni strani, na strani njene družine.

Ko je Alenki družina rasla, pouk v šoli je terjal veliko časa, da bi se družina preživela, je Alenka opravljala marsikdaj tudi druge posle, skoraj vse obleke je sešila za otroke sama, lotila se je posla aranžiranja razstaviščnih prostorov, itn., za nadaljevanje njej tako ljubega, od sojenic ji namenjenega opravila – pisanja literature in znanosti – ni imela časa. To obdobje je trajalo več kot poldrugo desetletje. Šele ko je šel Aleš v šolo, se je prvič sprostila, napisala knjigo pripovedk za otroke, **Čudozgone**, 1974; knjiga je doživela velik uspeh, bila je hitro razprodana, tisoč izvodov. Prva je uvedla v književnost za otroke sleng, ubrala ekološko temo ipd.

Ko je odkrila, da ji gre, se je vse bolj obračala k začasno odstavljenemu, a ljubljenemu opravilu. Pri polni delovni zaposlitvi je magistrirala, na temo Odnos med mitologijo in filozofijo, posebej pri Platonu. Nato doktorirala, 1981, s knjigo **Mit in slovenska ljudska pesem**, 1981. Napisala še nekaj iz mejnega območja med etnologijo in filozofijo: **Med bogovi in demoni**, 1988, zanjo je dobila Levstikovo nagrado, **Pravljice, kaj ste?**, 1991, **New age in krščanstvo**, 1992. Obenem pa se je posvetila dramatici, za mladino in odrasle. Na nekaj anonimnih natečajih na slovenski RTV je dobila nagrade za radijske in TeVe igre: **Volk in Rdeča kapica**, **Zakaj avto zjutraj noče vžgati**, **Hiša**, **Dopust**. Nekaterе so izšle v knjigi **Gor na steni sedi muha**, 1989.

Z dramami za odrasle je začela 1981, ko ji je Celjsko gledališče uprizorilo **Srečanje na Osojah**, nato je sledil njen največji uspeh, (motiv usmerjenega izobraževanja) **Pod Prešernovo glavo**, 1985, 150 zaporednih razprodanih predstav, po desetkrat, dvajsetkrat aplavzi na odprtem odru, trajali so po več minut, najdlje, ko izreče dijak, igral ga je Jonas Žnidaršič, znameniti stavek: »Fašisti in komunisti, vsi ste glih!« Zoper uprizoritev je bilo znotraj ljubljanskega Mestnega gledališča in zunaj njega veliko glasov, a sredi 80. let je politika že popuščala, predstavo je dovolila, njenega televizijskega snemanja pa ne. Komedijo so uprizorili z uspehom tudi v Zagrebu, Jazavac pod naslovom **Pod Krležinom glavom**, 1985, in v Beogradu, Atelje 212, leta 1987 Sledili sta drami **Zelena je moja dolina** (motiv malverzacij v Agrokombinatu), v Kranju in Varaždinu, **Otrok, družina, družba** (motiv terorja v raziskovalnih itn. institucijah), tudi v ljubljanskem Mestnem gledališču, 1987. Po tem je napisala Alenka le še dve literarni deli, zgodbe za otroke **Po štirih, po dveh**, izdala Mohorjeva 1996, in komedijo **Srečna draga vas domača** (motiv: Prešeren se vrne v današnjo Slovenijo), 1999, za proslavo dvestoletnice Prešernovega rojstva, naročilo ji jo je mesto Kranj. A zaradi političnih pritiskov ljubljansko Mestno gledališče že napol v repertoar sprejete in napovedane drame ni uprizorilo. Niti natisnjena še ni. Se je s tem Alenkino literarno delo zaključilo?

Njeni otroci so zrasli, začeli so se rojevati vnuki, deset jih ima. Oba z možem prihajata v zadnje obdobje življenja. Ker v zadnjem desetletju ni več pisala znanstvenih in vse manj literarnih del, bi se morda zdelo, da se je utrudila. Videz vara. S Tarasom sta se prav v tem času lotila najtežje naloge: skupaj analizirati, domisliti, napisati, izdajati serijo knjig pod naslovom **RSD** (rekonstrukcija in reinterpretacija slovenske dramatike). Naslov le delno odseva vsebino serije, ki bo kmalu dosegla 100 knjig. V nji nameravata opisati-formulirati svoje videnje-dognanje slovenske literature, kulture, zgodovine, še več, človeka in sveta kot takšnega. Gre torej za filozofsko, zgodovinsko, teološko itn. delo-projekt.

Jasno je, da terja izpolnitev takšnega projekta vse sile. Alenka in Taras sta se odrekla skoraj vsemu razen pisanju RSD in zvezi z družino. Alenka kaže pri tem delu zgledno požrtvovalnost. Ne le da se o vseh problemih raziskave z možem pogovori, sta enakopravna sodelavca, ne le prijatelja. Vsak tekst prekorigira dvakrat do trikrat, računalniške printe in oblikovanega v dokončne strani. Ogromen posel, ki terja delo pri luči velik del noči in dnevov. Ob tem podrobno prebere vsako v **RSD** obravnano dramo in jo povzame v zgledno vsebino, ki je objavljena na koncu vsake knjige **RSD**; na isti način je naredila povzetke tudi mnogih dram, ki še niso in nikoli ne bodo v **RSD** podrobno obravnavane, jih je preveč. Že zdaj gre za stotine (okrog 800) povzetkov. Ko bodo izšli v posebnih knjigah, se bo videlo, kako izjemno potrebno delo je opravila Alenka. Šele tedaj bodo Slovenci spoznali, kako obsežno dramatiko imajo, kako raznolik in zanimiv svet ta dramatika obravnava.

Alenka in mož skušata skozi to svoje zadnje in največje delo odkriti tudi smisel sveta. Oba verujeta, da življenje ni vredno, če je brez smisla. Verujeta, da je v onkrajnosti Bog Drugi, ki se tudi ponavzočuje v tem svetu; kako to dela, raziskujeta zunaj vseh dogem, predsodkov, ideoloških slepil v **RSD**. Upata, da so jima Sojenice namenile ravno toliko življenjske preje, da bosta svoje poslanstvo ustrezno opravila. Ko gledata nazaj na svoje življenje, Alenka ima ob svoji 70-letnici posebno pravico do tega, nimata razloga, da bi se pritoževala. Nasprotno, hvaležno lahko rečeta: kot da sva bila v milosti. Za takšno prepričanje pa se slavljenču spleča čestitati; kot njen mož, oče njenih otrok, njen prijatelj in soustvarjalec si jemljem pravico, da ji čestitam prvi.

Taras